

Nr 1275

Av herr **Holmberg m.fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 142, angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB.

(Lika lydande med motion nr 1106 i Första kammaren)

Kungl. Maj:ts proposition nr 142 är daterad den 17 oktober 1969. Den utgör en fas i nedan angivna händelseförlopp, där tidsschemat är anmärkningsvärt.

1. Den 8 juli 1969 träffades — under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande — ett avtal mellan svenska staten och Prippbryggerierna AB av innebörd att staten förvärvar aktiemajoriteten i AB Kabi.
2. Den 17 september 1969 träffade representanter för industri- och socialdepartementen ett avtal mellan svenska staten och Apotekarsocieteten om avlösning av nuvarande apotekssystem (inklusive den läkemedelstillverkning som där äger rum) — allt under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande.
3. Den 17 september 1969 träffades inom ramen för den under punkt 2 ovan nämnda överenskommelsen ett avtal att staten skulle förvärva Apotekarsocietetens aktier i Vitrum.
4. Den 22 september 1969 överlämnade efter flera års utredningsarbete koncentrationsutredningen sitt betänkande "Läkemedelsindustrin".
5. I slutet av september 1969 utsåg Kungl. Maj:t ny ordförande jämte två ledamöter att inträda i Kabis styrelse fr. o. m. 1 oktober 1969.
6. I början av oktober utsåg Kungl. Maj:t tre ledamöter att inträda som suppleanter i Vitrums styrelse.
7. Den 4 november 1969 förelades riksdagen proposition nr 142 ang. förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB.

Den 10 november 1969 överlämnades till socialministern efter sex års utredning läkemedelsförsörjningsutredningens betänkande "Läkemedelsförsörjning i samverkan", vilken innehåller grunderna för ett eventuellt statligt apoteksbolag. Redan den 17 september hade emellertid staten och Apotekarsocieteten träffat en överenskommelse enligt punkterna 2 och 3 ovan. Förslag om ett statligt apoteksbolag kommer att föreläggas riksdagen först under våren 1970. Vi har velat ange dessa data för att belysa

hur långtgående de åtgärder är som man ansett sig kunna vidta utan att avvakta remissbehandlingen och riksdagens ställningstagande. Detta finner vi synnerligen anmärkningsvärt.

Såväl Kabi som Vitrum är verksamma inom ett för hela den svenska hälso- och sjukvården viktigt område, Kabi såsom en kombinerad läkemedels- och kemisk teknisk industri, Vitrum såsom läkemedelsindustri i förening med läkemedelsgrosshandel. Läkemedelsbranschen har under flera års tid varit föremål för kritik och debatt. Det har därvid hävdats att ingrepp i läkemedelsindustrin skulle vara ett naturligt led i samhällets reformverksamhet inom hälso- och sjukvården.

Departementschefen inleder sin motivering i den nu aktuella propositionen på följande sätt:

Genom en rad socialpolitiska reformer har samhället kraftigt byggt ut hälso- och sjukvården samt lyft av de direkta kostnaderna härför från den enskilde individen. Samhällets kostnader för hälso- och sjukvård är betydande och har under en lång tid varit snabbt stigande. Läkemedelskonsumtionen motsvarar i dag 12—13 % av de totala sjukvårdskostnaderna. Genom reformerna på läkemedelsförsörjningens område är staten i realiteten den huvudsakliga köparen av läkemedel. Det centrala målet i statens läkemedelspolitik bör vara att kvalitativt högtstående läkemedel kan tillhandahållas medborgarna i rätt omfattning vid rätt tidpunkt på rätt plats till lägsta möjliga kostnader. En konsekvens av denna målsättning är att en rationell läkemedelspolitik måste omfatta forskning, produktion, grosshandel samt detaljhandel. Den kan inte inskränkas till att omfatta endast ett eller några av dessa led inom läkemedelsområdet. Det är vidare nödvändigt att statliga åtgärder inom ett led är samordnade med statliga åtgärder inom andra led för att nå bästa möjliga resultat, sett från samhällets synpunkt.

Denna argumentering kan vi inte godta. Alla politiska partier har varit och är eniga om att det allmänna bör satsa intensivt på en utbyggnad av hälso- och sjukvården. Det är självklart att kvalitativt högtstående läkemedel bör tillhandahållas medborgarna i rätt omfattning vid rätt tidpunkt på rätt plats till lägsta möjliga kostnader. Denna målsättning har aldrig ifrågasatts då det gäller läkemedelsförsörjningen i Sverige, och såvitt vi kunnat utröna har ingenting framkommit som tyder på att det nuvarande systemet inte skulle tillgodose eller i framtiden komma att tillgodose detta önskemål.

Ju angelägnare sjukvårdens utbyggnad är desto viktigare måste det vara att produktion och distribution av sjukvårdsmateriel, sjukvårdsinventarier, läkemedel m. m. sker så effektivt som möjligt. Även om vårdfrågorna såsom sådana är en socialpolitisk angelägenhet är frågan om att skapa hjälpmedel för vården ett viktigt samhälls- och företagsekonomiskt spörsmål. Det är uppenbart att bristfälliga ekonomiska bedömningar och felaktig organisation av läkemedelsbranschen skulle kunna fördyra och på längre sikt försämra vården.

Det förefaller som om departementschefen försöker utnyttja enigheten om de allmänna sjukvårdspolitiska frågorna för att dölja att köpet av Kabi och Vitrum är ett led i genomförandet av det socialdemokratiska partiets näringspolitiska målsättning, nämligen en successiv socialisering av vissa delar av näringslivet.

Det som anförts i inledningen om tidsschemat för Kabiköpet gör en granskning särskilt befogad. Två statliga utredningar inom läkemedelsområdet var efter mångårigt arbete i det närmaste färdiga när Kabiavtalet undertecknades.

Med stort intresse avvaktades vad koncentrationsutredningen skulle säga om den svenska läkemedelsindustrin. Under flera år hade denna industri kritiserats, men några belägg för missförhållanden hade aldrig presenterats. Tvärtom synes det ha varit en allmän uppfattning bland fackmän på sjukvårdsområdet att läkemedelsindustrin och läkemedelsförsörjningen i sin helhet fungerar väl.

När koncentrationsutredningens betänkande publicerades den 22 september 1969 visade det sig också att den givit läkemedelsindustrin ett högt betyg. Dess sakgranskning ger inte något som helst belägg för den kritik som socialiseringsivrarna riktat mot denna industri och heller inget motiv för ingrepp i läkemedelsbranschen av den typ som Kabi-Vitrumaffären innebär.

Den enda tveksamhet som kommit till synes återfinns i betänkandets slutkapitel, där koncentrationsutredningens ordförande från rent teoretiska utgångspunkter uttrycker vissa farhågor för att det skulle kunna uppstå en felaktig fördelning av resurser och beträffande forskning och information inom en innovationsbransch av läkemedelsindustrins art. Det avgörande torde dock vara att utredningen efter mer än fyra års arbete inte kunnat visa ett enda praktiskt exempel på felallokering.

Ett av de skäl som brukat anföras för statligt ingrepp i läkemedelsindustrin — nämligen behovet av ökad insyn — har också väsentligen bortfallit i och med koncentrationsutredningens betänkande, där det heter att "arbetet med undersökningen väsentligt underlättats genom de berörda företagens långtgående villighet att lämna material och synpunkter av betydelse för att belysa de valda problemställningarna". En så ingående analys som den som gjorts i fråga om läkemedelsindustrin torde fylla alla rimliga anspråk på insyn.

Det är självklart att statsmakterna i ett modernt samhälle har ett intresse av en god läkemedelsförsörjning och att detta inkluderar även en överblick över läkemedelsforskning och läkemedelsproduktion. Det är emellertid fel att tro att ett statligt övertagande av ett läkemedelsföretag över huvud taget skulle ha någon egentlig betydelse för vare sig den nutida eller framtida sjukdomsbehandlingen. Dess utveckling bestäms av

den samlade internationella forskningen på medicinens och farmakologins område. Speciellt för oss i ett litet land är det av avgörande betydelse att organisera läkemedelsforskning och sjukvård på ett sådant sätt, att vi dels så smidigt som möjligt kan infoga våra resurser i den internationella forskningen, dels, och framför allt, kan bli delaktiga av de internationella forskningsresultaten. Det finns ingenting som stöder tanken att köpet av Kabi-Vitrum skulle underlätta våra internationella kontakter.

Ett exempel hämtat ur propositionen må belysa läget. Sverige har ett fåtal läkemedelsföretag med egen forskning — bara två torde kunna sägas ha internationell storleksordning. På den svenska marknaden finns dessutom cirka 150 internationella forskningsindustrier representerade. Dessa utländska företag tillgodoser redan i dag mer än 40 % av vår läkemedelsförsörjning. Än viktigare är emellertid att vi i framtiden är starkt beroende av att bli delaktiga av deras nya forskningsresultat. Även med en mycket gynnsam utveckling för vår inhemska läkemedelsforskning kan vi nämligen aldrig räkna med att själva svara för mer än en ringa del av de nya läkemedel som successivt framkommer.

Tar man detta i beaktande försvagas ett av argumenten för Kabiköpet, att ett statligt engagemang i läkemedelsindustrin skulle underlätta samordning av företagsforskning och institutionell forskning.

Av koncentrationsutredningens betänkande framgår att samarbetet mellan universitet och läkemedelsföretag redan nu är så väl utvecklat, att någon ledig kapacitet att ytterligare tillvarata knappast torde finnas. Det enda som kan ske är en *omdirigering av resurser* till Kabi-Vitrum. Detta får i så fall negativa återverkningar på den övriga industrin och innebär inte någon effektivisering. Däremot kan det uppstå en klar diskriminering, som inte bara skadar svensk läkemedelsforskning i dess helhet utan också kan få allvarliga följder för kontakten med internationell läkemedelsforskning över huvud taget. Med tanke på svenskt deltagande i det internationella samarbetet vore en diskriminering på detta område ett allvarligt steg.

Verksamheten vid statens bakteriologiska laboratorium (SBL) visar klart riskerna med statligt engagemang inom det medicinska området. SBL har haft monopol på såväl tillverkning som import av sera och vacciner, samtidigt som laboratoriet varit kontrollerande myndighet beträffande såväl kvalitet som prissättning. Det torde vara klart belagt att produktionen varit mindre effektiv och att såväl den kalkylmässiga som handelsmässiga sidan kännetecknats av valhänthet. Verksamheten i landet för utländska tillverkare av sera och vacciner har också försvårats, vilket medfört betydande olägenheter eftersom vår egen bakteriologiska beredskap visat sig vara mindre god.

Kabi och Vitrum har såsom enskilda företag — vilket även framhålles

i propositionen — drivit forskning och utveckling på ett förtjänstfullt sätt. Även när det gäller marknadsföring har Kabi fört en samhällsmedveten politik. Erfarenheterna från SBL inger farhågor för vad som kan hända med de två företagen om staten övertar dem. Dessa farhågor ökas med tanke på de organisatoriska problem som måste uppstå om man inom en statlig läkemedelskoncern försöker sammanfoga sju disparata enheter med till stor del olika tekniska och kommersiella förutsättningar. Principiellt betänkligt är emellertid att staten blir ägare till den planerade läkemedelskoncernen. Staten bestämmer i sista hand frågor som rör registrering av läkemedel i Sverige. En sådan konstellation kan medföra risk för diskriminering. Betänkligheterna förstärks om planerna på förstatligande av apoteksväsendet förverkligas. En översyn av den nuvarande statliga tillverkningen av läkemedel och därmed jämförbara produkter torde vara väl befogad. Denna produktion är nämligen inte bara mycket splittad — på statens bakteriologiska laboratorium, statens veterinärmedicinska anstalt, militärapoteket och försvarets fabriksverk — utan även i viss utsträckning sammanblandad med den officiella kontrollfunktionen.

En rationalisering av denna verksamhet förutsätter inte ett inköp av Kabi och Vitrum. Den kan ske redan inom de enheter som nu är statsägda.

Innan vi går in på en granskning av vissa speciella motiv som i skilda sammanhang anförts för Kabi-Vitrumaffären skall vi något beröra en del argument som under senare år flitigt förekommit i kritiken mot läkemedelsindustrin. Vi vill i detta sammanhang citera koncentrationsutredningen. (S. 194 med vidhängande not.)

Sedan ganska länge och särskilt under de allra sista åren har läkemedelsindustrin tilldragit sig ett betydande intresse i den näringspolitiska debatten i Sverige och i andra länder. Denna industri har sålunda varit och är ett av favoritobjekten för förslag om socialisering. De därvid anförda argumenten har kanske inte alltid haft så stor saklig tyngd; snarare är det så att man här kan finna ovanligt mycket av känslomässiga eller på annat sätt irrationella argument.

Fotnot:

Ganska vanliga är sålunda argument av typen: "det är fult att tjäna pengar på sjuka". Det förekommer också att man finner samhällets övertagande av läkemedelsindustrin vara en "naturlig" fortsättning på det redan existerande samhällsliga engagementet i sjukvård och apoteksväsende. En närbesläktad och ungefär lika intelligent variant är att "statlig eller statligt finansierad konsumtion bör motsvaras av statlig produktion".

Koncentrationsutredningens ovan citerade reflexioner är lika giltiga vare sig det gäller en total socialisering eller partiella engagemang såsom Kabiköpet. Det är självklart att även om staten är stor konsument av en

produkt den inte därigenom blir mera lämpad att ta hand om tillverkningen av denna.

Bland motiven för köpet av Kabi vill vi här speciellt kommentera några:

Ökad inriktning av forskningen på områden som är angelägna för sjukvården

Kommentar: Varken koncentrationsutredningen eller departementschefen har gett exempel på några sådana områden. Att svensk industri bara kan bevaka ett fåtal områden är självklart. Däremot torde det internationellt inte finnas s. k. "underforskning" inom något område.

Strukturrationalisering i produktionsledet

Kommentar: Fusion av företag kan ju inte vara något självändamål utan bör växa fram organiskt när tekniska, vetenskapliga och företagsökonomiska förutsättningar föreligger. Koncentrationsutredningen har noterat en internationell trend mot större företagsenheter. Utredningen har emellertid icke påtalat någon eftersläpning för svensk läkemedelsindustri i detta avseende.

Effektivare marknadsföring, inte minst på export

Kommentar: Även i propositionen framhålles att den svenska läkemedelsindustrin sedan andra världskriget varit en av de mest expansiva industribranscherna, vilket till stor del förklaras av den mycket kraftiga exportökningen. Det sägs även att läkemedelsindustrin är en av vårt lands mest internationellt inriktade. Även om man kan diskutera vad som menas med "effektiv" marknadsföring, torde utvecklingen av den svenska läkemedelsindustrins export på ett konkret sätt klarläggas att den för företagen och de anställda varit gynnsam. Det finns inget som tyder på att statsägandet skulle göra den svenska läkemedelsexporten mera effektiv. Snarare torde motsatsen kunna befaras.

Förbättrad insyn i prissättningen på läkemedelsområdet

Kommentar: Ett instrument för insyn i prissättningen finns redan genom att läkemedel sedan lång tid är underkastade priskontroll. Koncentrationsutredningen har granskat denna och anvisat vägar att ytterligare förbättra den. I samband med Kabiavtalets undertecknande förklarade departementschefen att Kabi fört en samhällsmedveten politik när det gällt marknadsföring — alltså även beträffande prissättningen. Kabi tillämpar såvitt oss är bekant samma prissättningsprinciper som övriga svenska läkemedelsindustrier, och det har efter statens inträde i ledningen inte signalerats några ändringar.

Beredskapslagring och trygghet för landet i händelse av avspärrning

Kommentar: Det är väl bekant att den svenska läkemedelsindustrin i samarbete med ansvariga myndigheter sedan årtionden planerat både beredskapslagring och särskild produktion vid beredskapsfall. Såvitt oss är bekant har läkemedelsindustrin i dessa frågor visat god samarbetsvilja. Inköp av Kabi-Vitrum kommer därför inte att öka den svenska försörjningspotentialen vid avspärrning.

Sammanfattning

Varken koncentrationsutredningens siffermaterial, skrivningen i propositionen eller departementschefens egna uttalanden ger något belägg för att det finns några specifika förhållanden inom läkemedelsbranschen som kan motivera statens inköp av Kabi och Vitrum. De på teoretiska resonemang grundade farhågor som koncentrationsutredningens ordförande framför beträffande felallokering av resurser inom läkemedelsforskning och läkemedelsinformation har inte kunnat exemplifieras, och de motsägs av den reella utvecklingen.

Det skulle emellertid kunna tänkas att läkemedelsbranschen utgör ett av de områden där man med utgångspunkt i allmänna samhällspolitiska och samhällsekonomiska överväganden kunde hävda att speciella ingripanden från statsmakternas sida skulle utgöra ett nödvändigt villkor för balans i denna bransch. Så är emellertid inte fallet. Läkemedel kräver visserligen en speciallagstiftning när det gäller säkerhetsfrågor. På det området har Sverige länge varit ett föregångsland, och ett inköp av Kabi-Vitrum ändrar därvidlag ingenting. "Statens piller blir varken riskfriare eller riskablare än andras." På den organisatoriska och ekonomiska sidan går det heller inte att finna några särskilda motiv för statliga ingrepp i läkemedelsindustrin.

Läkemedelsproduktion är inte något naturligt statsmonopol för tillgodoseende av allmännyttan. Vårt beroende av den internationella utvecklingen gör detta otänkbart. Risken för samhällsskadliga privata monopol borde efter koncentrationsutredningens undersökningar kunna avskrivas. Läkemedelsindustrin visar en struktur som är naturlig och ofrånkomlig för en bransch med stora forskningskostnader, nämligen fåtalskonkurrens men med utpräglad dynamisk utveckling. Koncentrationsutredningen har heller inte kunnat anvisa något bättre alternativ.

En granskning av de särskilda förhållandena inom läkemedelsbranschen och de allmänekonomiska förutsättningarna leder alltså till samma slutsats, nämligen att det inte finns några motiv för ett ytterligare engagemang från statens sida inom läkemedelssektorn genom inköp av Kabi och Vitrum.

De argument som framförs i propositionen för ett inköp av Kabi och

Vitrum är konstruerade eller grundar sig på ofullständig redovisning av den verkliga situationen.

Beträffande Vitrumaffären tillkommer att denna är intimt förknippad med bildandet av ett statligt apoteksbolag om vilket proposition ännu inte förelagts riksdagen. Inköpet av Vitrum är förenat med villkor som måste bedömas som onödigt komplicerade och oförenliga med en rationellt organiserad läkemedelskoncern. Att Vitrum liksom ACO under två år skulle vara dotterbolag till ett eventuellt statligt apoteksbolag måste ju försvåra den samordning av den statliga verksamheten som är ett av motiven för inköpet. Vidare måste en sådan konstruktion väcka allvarlig misstro mot statens planer när det gäller att uppträda utan diskriminering av annan läkemedelsindustri.

Aberopande det anförda hemställes

att riksdagen måtte

1. avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 142 angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om översyn av de statliga produktionsenheterna på läkemedelsområdet i syfte att dels åstadkomma en bättre samordning av produktionen, dels och särskilja kontrollfunktionen från läkemedelsproduktionen.

Stockholm den 20 november 1969

Yngve Holmberg (m)

Gösta Bohman (m)

Leif Cassel (m)

Rolf Eliasson (m)

Carl Eric Hedin (m) *Tage Magnusson (m)* *Karin Wetterström (m)*
i Borås
